

Sveriges jordbruk under 1950.

Av agr. lic. *Sven Holmström*, Jordbrukets utredningsinstitut,
Stockholm.

Väderleksbetingelserna och grödornas utveckling.

Väderleksbetingelserna under 1950 voro i stort sett gynnsamma under den egentliga växtperioden, och skörderesultaten torde i allmänhet få anses ha varit tillfredsställande. Höstsådden 1949 hade ägt rum under gynnsamma betingelser, och den höstsådda brödsåden övervintrade i regel väl — naturligtvis med flera lokala undantag, som nästan alltid förekomma i Sverige med dess betydande utsträckning från norr till söder och därmed varierande klimat. De höstsådda oljeväxterna övervintrade sämre¹⁾ än råg och vete, och stora arealer fick plöjas upp. Sett som en del av det hela var emellertid utvintringsskadorna icke av större ekonomisk betydelse.

Under våren, sommaren och hösten var temperaturen i stort sett gynnsam — även om juli månad var betydligt svalare än normalt, vilket i någon mån försenade grödornas utveckling. Nederbörden var riklig under förvåren men sedan knapp i maj, ungefär normal i juni samt mycket knapp under första delen av juli. Även under första delen av augusti var nederbörden lägre än normalt. I september och oktober däremot blev nederbörden alltför riklig, till vilket vi senare skola återkomma. Trots vad här anförts beträffande nederbörden, blev såväl betet²⁾ som skörden³⁾ i stort sett av normal beskaffenhet, och genomsnittligt torde 1950 års skörd i Sverige få anses vara ett upprepande⁴⁾ av de två föregående årens normalskördar. Under skördetiden (slutet av augusti samt

1) Dårligere. 2) Gräsningen. 3) Høstudbyttet. 4) Gentagelse.

september) inträffade emellertid en ihållande regnperiod, som särskilt inom landets västra delar åstadkom stora skador.

Höstsåden hade utvecklats väl och var i stort sett inbärgad, då regnperioden började. Vårsåden hade delvis blivit ned-satt av julitorkan men senare återhämtat sig. Den hade emellertid i stora områden icke inbärgats, då den långvariga regnperioden började.

Särskilda undersökningar ha givit vid handen, att skadorna på skörden samt merarbetet på grund av den starka höstnederbörden uppgå till 20 à 25 milj. kr.

Arealanvändning och skörderesultat.

Användningen av åkerarealen i Sverige, som i tabell 1 redovisas för åren 1939 och 1950 samt ett par mellanliggande år, har väsentligt förskjutits. Höstvete-arealen har minskat med ca. 30 pct., medan vårvete-arealen ökat med drygt 90 pct. Dessa förändringar resultera i, att den totala vete-arealen år 1950 var ungefär samma som 1939. Råg-arealen däremot har minskat med ca. 48 000 ha, varigenom den totala brödsäds-arealen nu är ca. 9 pct. lägre än före kriget.

Havre-arealen har minskat med mer än 150 000 ha eller nära $\frac{1}{4}$. Detta har delvis kompensrats, genom att blandsåden ökat kraftigt, men likväl blir nettoresultatet, att den med fodersäd besådda arealen minskat med ca 10 pct. sedan före kriget.

En anmärkningsvärd minskning har även inträffat i fråga om arealen av foderrotfrukter. Arealerna av vall⁵⁾ av olika slag samt säd till grönfoder ha sammanlagt praktisk taget icke undergått någon förändring. Däremot har den trädade⁶⁾ arealen minskat med ca. 20 pct., vilket står i samband med intensivare brukningsmetoder, kemisk ogräsbekämpning m. m.

Hela arealminskningen i fråga om brödsäd, fodersäd och foderrotfrukter samt mera därtill har tagits i anspråk av oljevästodling⁷⁾ samt ökning av andra specialodlingar. 1950-års

⁵⁾ Græs(mark). ⁶⁾ Brakkede. ⁷⁾ Avl af olieplanter.

Förändring från 1939 till 1950:
ökning (+) el. minskning (-)

	1939	1944	1949	1950	Hektar	Procent
Höstvete	253 510	190 300	167 740	178 210	÷ 75 300	÷29,7
Vårvete	83 640	83 140	139 460	160 920	+ 77 280	+92,4
S:a vete	337 150	273 440	307 200	339 130	+ 1 980	+ 0,6
Råg	174 940	201 390	134 870	126 670	÷ 48 270	÷27,6
S:a brödsäd	512 090	474 830	442 070	265 800	÷ 46 290	÷ 9,0
Korn ⁷⁾	104 240	95 950	86 080	93 750	÷ 10 490	÷10,1
Havre	660 030	550 630	501 790	503 180	÷156 850	÷23,8
Blandsäd	252 040	277 500	309 380	318 080	+ 66 040	+26,2
S:a foderstråsäd	1 016 310	924 080	897 250	915 010	÷101 300	÷10,0
Ärtor och vicker	17 260	33 450	28 080	23 090	+ 5 830	+33,8
S:a säd till mogen skörd	1 545 660	1 432 360	1 367 400	1 403 900	÷141 760	÷ 9,2
Potatis	131 970	138 170	134 560	130 490	÷ 1 480	÷ 1,1
Socketbetor	50 750	54 990	49 290	54 440	+ 3 690	+ 7,8
Foderrotfrukter	67 600	65 970	53 960	49 700	÷ 17 900	÷26,5
Säd till grönfoder	94 960	127 120	118 660	103 680	+ 8 720	+ 9,2
Vall till slätter	1 375 730	1 317 670	1 297 500	1 274 540	÷101 190	÷ 7,4
Annan vall	246 350	304 590	356 600	343 120	+ 96 770	+39,3
S:a foderväxter	1 717 040	1 749 380	1 772 760	1 721 340	+ 4 300	+ 0,3
Oljeväxter		47 690	141 840	168 810		
Spånadsväxter ⁸⁾		6 240	6 500	6 790	+186 130	+
Köksväxter på åkern	8 590	9 160	10 090	9 830		
Andra växtslag		7 010	12 950	9 290		
Träda och obrukad åkerjord ..	216 140	203 670	177 400	172 160	÷ 43 980	÷20,3
S:a åker	3 737 750	3 714 640	3 726 750	3 726 750	÷ 11 000	÷ 0,3

7) Byg. 8) Spindplanter.

oljeväxtareal var av nästan samma omfattning som hela höst-vetearealen.

1950 års skörd av oljeväxter har beräknats till 241 miljoner kg frö. Härur beräknar man erhålla omkring 71 miljoner kg matolja, vilket motsvarar omkring 84 miljoner kg margarin, samt dessutom 15 à 16 miljoner kg linolja jämte 125 miljoner kg foderkakor. Därmed är Sverige självförsörjande i fråga om fettråvaror — detta trots att förbrukningen av matfett per person (såväl smör som margarin) sannolikt för tillfället är den största i världen. Margarintillverkning bedrivs visserligen delvis på basis av utländska fettråvaror, men importen härav motväges av export av oljeväxtfrö och olja från svenska odlingar.

Trots svårigheterna med höstsådden 1950 ökade de höst-sådda oljeväxtarealerna ytterligare, nämligen med 40 à 50 pct. jämfört med hösten 1949. Härav kan emellertid icke dragas några säkra slutsatser beträffande den totala oljeväxtodlingen under 1951. Det kan ju nämligen tänkas, att den stora öknin-gen av de höstsådda arealerna 1950 till stor del är ett resultat av jordbrukarnas önskemål om att i ökad omfattning övergå till *höstsådda* oljeväxter.

Oljeväxtodlingen har under det gångna liksom de närmast föregående åren livligt diskuterats. Spänningen mellan smör och margarin kommer väl även i fortsättningen att bli en tvistefråga. Oavsett hur man ser på detta problem, måste man göra klart för sig, att oljeväxtodlingen i sin nuvarande omfattning är av stor betydelse även ur avsättningssynpunkt. Den areal, vilken nu användes för oljeväxtodling, skulle vid övergång till foderodling ge en foderskörd, som i sin tur skulle resultera i ytterligare omkring 25 miljoner kg smör pr. år. Ett slopande¹⁰⁾ eller en stark minskning av oljeväxtodlingen skulle därför enbart ur denna synpunkt medföra betydande konsekvenser.

Det förtjänar även uppmärksammas, att de svenska oljeväxtfröerna nu utgör råvara till kraftfoderproduktion av så-

¹⁰⁾ Standsning.

dan omfattning, att denna täcker ungefärligen hälften av den nuvarande årliga förbrukningen av oljekraftfoder i landet.

Skörderesultaten. I tabell 2 redovisas skörden per ha såväl som totalskörden under åren 1949 och 1950. Som jämförelse har även inlagts medeltal för 10-årsperioderna 1930—39 och 1940—49. I fråga om brödspannmålen¹¹⁾ var 1950 års skörd per ha genomgående lägre än under 1949. Den var däremot av ungefärligen samma storlek som genomsnittsskörden under perioden 1930—39. Skörden av korn var något bättre, medan skörden av havre och blandsäd var sämre än under 1949. Potatisskörden får betraktas som mycket svag, medan sockerbets-skörden överträffade såväl 1949 års goda skörd som medeltalen för de båda 10-årsperioder, som äro redovisade i tabellen. Hö-skörden får betraktas såsom medelmåttig.

Det må för den danske läsaren påpekas, att man vid bedömandet av skördesiffrorna per ha i genomsnitt för Sverige måste ha klart för sig, att skörden inom detta långsträckta

Tabell 2. Skörd pr. ha samt totalskörd år 1950 i jämförelse med några föregående år.

	Skörd pr. hektar, deciton				Totalskörd, 1000-tal ton			
	1950	1949	1940/49	1930/39	1950	1949	1940/49	1930/39
Höstvete ..	24,3	25,4	19,6	24,6	433	426	354	553
Vårvete ...	18,5	19,5	16,1	18,2	298	272	182	121
Höstråg ...	19,5	20,8	17,3	19,1	} 245	} 277	} 306	} 402
Vårråg	11,8	12,1	11,0	13,6				
Korn	22,4	20,7	19,1	20,3	210	178	187	218
Havre	16,0	16,7	14,5	18,2	806	840	807	1 202
Blandsäd ..	20,6	20,9	17,7	21,7	656	648	502	541
Kokärter ..	12,5	} 14,2	} 13,4	} 15,1	15	20	27	—
Foderärter ..	13,5							
Vicker	12,4	14,4	13,4	15,8	14	20	15	—
Potatis	126,0	127,8	135,6	138,5	1 645	1 720	1 917	1 844
Sockerbetor	360,0	359,1	341,6	352,1	1 962	1 770	1 777	1 682
Foderrot-								
frukter ..	335,7	351,6	330,6	375,2	1 669	1 897	2 103	2 970
Vallhö	35,2	36,7	30,9	36,2	4 483	4 759	4 110	4 990
Ängshö	13,8	12,9	11,8	12,2	331	309	335	505

¹¹⁾ Brödkornet.

land i hög grad varierar i de olika områdena. Som ett exempel kan nämnas, att skörden av vissa spannmålsslag under en tioårsperiod inom det svagaste området är endast omkring 45 pct. av skörden inom det bästa området. Vid en jämförelse med Danmark bör man därför utvälja de delar av Sverige, som i fråga om klimat och jordmån motsvara danska förhållanden.

Husdjursbestånd och animalieproduktion.

Husdjursbeståndet i juni 1950 redovisas i tabell 3 tillsammans med motsvarande siffror enligt jordbruksräkningen 1937. Som synes har även på detta område högst väsentliga förändringar inträtt.

Särskilt i ögonenfallande är den starka minskningen av antalet hästar. Totalt sett har hästbeståndet minskat med drygt 32 pct. Unghästbeståndet har emellertid (se tabellen)

Tabell 3. Antal husdjur i Sverige 1950 och före kriget.

	Vid brukningsdelar med över 2 ha åker				
	Den 15/9 1937	Den 1/6 1950	Ökning (+) eller minskning (-) från 1937 t. 1950		Totalt den 1/6 1950
			Antal	Procent	
Hästar, 3 år och däröver ..	497 076	374 910	÷ 122 166	÷ 24,6	401 856
Unghästar, 1 och 2 år	68 282	26 120	÷ 42 162	÷ 61,7	26 322
Föl	44 968	12 150	÷ 32 818	÷ 73,0	12 250
Summa hästar	610 326	413 180	÷ 197 146	÷ 32,3	440 428
Oxar, stutar o. tjurar 1 år och däröver	92 784	38 610	÷ 54 174	÷ 58,4	39 177
Kor	1 762 890	1 560 480	÷ 202 410	÷ 11,5	1 657 970
Kvigor och kvigkalvar 1 år och däröver	486 679	463 620	÷ 23 059	÷ 4,7	472 687
Kalvar under 1 år avsedda för pålägg	438 707	345	+ 26 383	+ 6,0	484 905
Kalvar under 1 år avsedda för slakt		121			
Summa nötkreatur	2 781 060	2 527 800	÷ 253 260	÷ 9,1	2 654 739
Får och lamm	326 138	249 870	÷ 76 268	÷ 23,4	281 532

minskat med icke mindre än 60 à 70 pct. Detta betyder, att unghästbeståndet för närvarande icke är tillräckligt ens för rekrytering av det starkt decimerade antalet arbetshästar.

Beträffande nötkreaturen märkes särskilt den elvaprocentiga minskningen av kobeståndet. Stark minskning visar även gruppen oxar, tjurar m. m., vilket delvis sammanhänger med den ökade seminverksamheten (Inseminering).

Animalieproduktionen. I tabell 4 redovisas produktionen av de viktigaste animalieprodukterna under produktionsåren*) 1949/50 och 1950/51 i jämförelse med sista förkrigsåret. Siffrorna för 1950/51 äro givetvis prognossiffror. Som synes är produktionen av mjölk, fläsk och ägg större än före kriget, medan köttproduktionen nedgått.

Den mest drastiska förändringen i fråga om *produktionens omfattning* under 1950 gäller mjölken. På grund av 1947 års svaga skörd, nedgick mjölkproduktionen mycket kraftigt under produktionsåret 1947/48. Under det därpå följande året inträdde emellertid en betydande återhämtning, som dock vida överträffats under produktionsåret 1949/50. Under detta år har mjölkproduktionen i Sverige vida överstigit förkrigsproduktionen och därmed nått sin hittills högsta nivå. Detta trots att antalet mjölkkor beräknas vara omkring 200 000 lägre än före kriget. Under produktionsåret 1949/50 ökade mjölkproduktionen med omkring 8 pct. jämfört med året dessförinnan. Mejeriinvägningen under slutet av 1950 tyder emellertid på att ökningen nu avstannat.

Redan under 1949 började överproduktion inom vissa grenar av den svenska jordbruksproduktionen göra sig gällande. Produktionsutvecklingen under 1950 har medfört, att överskottet under detta år ökat. Därför har jordbrukets produktionsutveckling delvis betraktats med viss oro. Reglerande åtgärder¹²⁾ för att minska produktionen ha diskuterats, men varje diskussion på detta område leder alltid först fram till det

*) Produktionsår avser tiden september ena året — augusti året därpå.

¹²⁾ Foranstaltningar.

Tabell 4. Animalieproduktionen i Sverige produktionsåren 1938/39 och 1949/50 samt prognos för året 1950/51, milj. kg.

	1938/39	1949/50	1950/51	Beräknad ökning (+) el. minskning (-) i procent 1950/51	
				från 1938/39	från 1949/50
Mjölk	4 714	4 908	5 088	+ 4,1	+ 3,7
Kött:					
storboskap	89,0	79,2	78,8	÷11,5	÷ 0,5
större kalv	34,3	21,9	24,6	÷28,3	+12,3
spädkalv .	13,1	13,0	12,6	÷ 3,8	÷ 3,1
Fläsk	145,6	169,9	169,5	+16,4	÷ 0,2
Ägg	53,3	66,4	69,6	+30,6	+ 4,8

resultatet, att produktionsreglering inom jordbruket med dess många företagare, är en utomordentligt vansklilig sak. Om produktionen skulle begränsas, måste detta i regel innebära en extensifiering, vilket knappast kan anses förenligt med bonde- och småjordbrukens strävanden att upprätthålla en produktion, som ger jordbrukarfamiljen en någorlunda jämn och lönande sysselsättning under året. Produktionsreglering i betydelsen minskad produktion torde därför i stort sett vara en utopi; produktionsvägledning däremot, som kunde resultera i, att avsättningsmöjligheterna inom landet noggrant tillvaratas, synes vara en angelägen åtgärd.

Förbättrad produktivitet.

Produktivitetensökningen inom jordbruket har under det gångna året låtit mycket tala om sig. Samtidigt med att arbetskraftsanvändningen inom jordbruket sedan åren före kriget minskat med omkring 15 pct., har produktionen av livsmedel ökat med omkring 10 eller 15 pct. Anförda siffror ge vid handen, att produktionen per arbetstimme ökat med omkring 25 pct. under den angivna tidsperioden, vilket skulle innebära 2,5 pct. per år. Resultatet får emellertid bedömas med viss försiktighet. Man vet nämligen ännu icke, huruvida det kan bli möjligt för jordbruket att med nuvarande tillgång på arbetskraft upprätthålla och fortsätta den nu inregistrerade produktivetsförbättringen. Det kan förhålla sig så, att jordbruket under senare år i hög grad tårt på tidigare in-

vesteringar, genom att man nu i samband med brist på arbetskraft tvingats ge efter i fråga om underhåll t. ex. av diken, stängsel, odlingsvägar, byggnader o. s. v.¹³⁾ Det är icke möjligt att utan omfattande undersökningar klarlägga i vad mån så är fallet. Skulle det förhålla sig så, att denna form av kapitalförtäring inom jordbruket varit omfattande, torde detta så småningom resultera i antingen¹⁴⁾ minskad produktion eller minskad synlig produktivitetsförbättring.

Man får heller icke okritiskt ta produktionsutvecklingen inom jordbruket under de senaste två åren såsom underlag för alltför optimistiska bedömanden i fråga om möjligheterna till livsmedelsförsörjning vid en ny avspärrning. Jordbruket är känsligt,¹⁵⁾ icke endast för de klimatiska faktorerna, utan dessutom med hänsyn till förändrad tillgång på olika produktionsmedel såsom arbetskraft, maskiner, handelsgödselmedel, växtskyddsmedel, kraftfoder m. m.

Avsättningsförhållanden.

I tabell 5 visas en jämförelse mellan produktion och konsumtion inom landet av vissa viktiga jordbruksprodukter. Betydande exportöverskott ha förelegat i fråga om mjölkfett, ägg, brödsäd och oljeväxter. I fråga om kött och fläsk samt socker föreligger däremot importöverskott. Eftersom den svenska jordbruksproduktionen numera är av sådan omfattning, att den i stort sett till sin totalvolym motsvarar behovet inom landet, är självfallet den bristande balansen (överskott av vissa produkter samtidigt med underskott av andra) en olägenhet.¹⁶⁾ Under 1950 ha visserligen överskotten kunnat exporteras till goda priser — i vissa fall högre än priserna inom landet. Det kan ju dock tänkas, att exportpriserna än en gång bli lägre än de priser, som enligt rådande jordbrukspolitik avses inom landet. Av detta skäl¹⁷⁾ samt även av beredskapskäl torde en bättre balanserad produktion äga vissa fördelar. Man har därför i Sverige under de senaste åren livligt dis-

¹³⁾ Gröfter, indhegningar, markveje, byggningar. ¹⁴⁾ Enten.

¹⁵⁾ Fölsomt. ¹⁶⁾ Ulempe. ¹⁷⁾ Grund.

kuterat dessa frågor. Därvid har en ökad köttproduktion av förklarliga skäl (se tabell 5) kommit i förgrunden. Att ersätta en betydande del av mjölkproduktionen med produktion av göddjur¹⁸⁾ låter sig emellertid knappast göra — i varje fall icke på kort sikt. Problemet är här för Sveriges del detsamma som i Danmark: Brukningsdelarna äro oftast små och förutsätta därför i allmänhet en mera intensiv produktion än göddjursproduktionen för att jordbrukaren skall kunna erhålla tillräcklig lönande sysselsättning. En allmän och omfattande övergång till göddjursproduktion är därför knappast möjlig vid småbruken annat än efter en sammanslagning av dessa. Däremot torde för Sveriges del en angelägen uppgift bli att på andra sätt öka köttproduktionen i kombination med mjölkproduktion. Så kan t. ex. gödkalvproduktionen troligen ökas i viss grad (jfr. »större kalv«, tabell 4). Denna produktion kan dock sannolikt icke återföras till förkrigsnivå, bl. a. beroende på att gödkalvar i huvudsak produceras vid småbruken, där jordbrukarna nu erhålla s. k. producentbidrag på mjölken, vilket ställer gödkalvproduktionen i ett ogynnsamt konkurrensförhållande till mejerileverans vid dessa gårdar.

Producentbidraget är att betrakta som ett socialt bidrag, ehuru det sammankopplats med mjölkleveranserna. Bidrag utgår endast till gårdar med mindre än 10 hektar åkerjord. Bidragssumman är 12 öre pr. kg mjölk för de första 4000 kg, som levereras till mejeri — alltså 480 kr. per år. Vid större leverans är bidraget oförändrat t. o. m. 7000 kg årlig mjölkleverans. Därefter avtager bidraget med ökad leverans, så att det helt upphör vid c:a 20 000 kg årsleverans. Producentbidragets utformning har med rätta utsatts för skarp kritik. Dess olägenheter kan här av utrymmesskäl icke diskuteras. Utredning beträffande omläggning av systemet pågår.

Produktionsutvecklingen och överskottet av vissa jordbruksprodukter har medfört att jordbruket under det gångna året måst ägna en ökad uppmärksamhet åt *exportfrågorna*. Exporten av jordbruksprodukter har dominerats av smör, ägg, olje-

¹⁸⁾ Fedekvæg.

Tabell 5. Jämförelse mellan produktion och konsumtion av viktigare jordbruksprodukter i Sverige produktionsåren 1949/50 och 1950/51.

	Produktion milj. kg		Konsumtion milj. kg		Överskott (+) el. underskott (-), milj. kg	
	1949 /50	1950 /51	1949 /50	1950 /51	1949 /50	1950 /51
Mjölkfett	181	188	168	170	+ 13	+ 18
Överskott beräknat som smör	—	—	—	—	+ 16	+ 22
Kött (alla slag)	129,6	128,6	150,4	152,7	÷ 20,8	÷ 24,1
Fläsk	169,3	169,5	173,7	176,3	÷ 4,4	÷ 6,8
Ägg	83,0	87,0	73,1	73,8	+ 9,9	+ 13,2
Brödsäd	843	756 ¹⁾	741	742	+ 102	+ 14
Socker (råsocker)	290,9	302	369,1	370	÷ 78,2	÷ 68
Oljevaxter (matolja) ..	51,4	74,1	63,5	66,3	÷ 12,1	+ 7,8
» (linolja) ²⁾ .	18,1	13,6	18,0	18,0	+ 0,1	÷ 4,4

1) Saluöverskott och förbrukning i jordbrukarnas hushåll.

2) Konsumtion beräknad till 1938/39 års storlek.

vaxter och brödspannmål. Definitiva siffror för exportvärdet under hela året saknas ännu, men under de första tio månaderna uppgick jordbruksexporten till ett värde av c:a 350 miljoner kr. Exporten har hittills kunnat genomföras till priser, som väl motsvarat priserna för den svenska marknaden. I fråga om brödspannmål ha exportpriserna legat betydligt över de svenska producentpriserna. Beträffande exporterade *kvantiteter* kan, åtminstone vad gäller nettoexporten, hänvisas till *tabell 5*, enär¹⁹⁾ befintliga överskott vunnit avsättning utomlands. I fråga om oljevaxterna ger dock skillnaden mellan produktion och konsumtion inom landet icke någon riktig bild av exportens omfattning, enär såväl import som export varit betydande. Det sammanlagda exportvärdet för oljefrö och olja beräknas under 1950 uppgå till omkring 90 miljoner kr.

Prisfrågorna.

Jordbrukets prisförhandlingar under 1950 ha präglats²⁰⁾ av relativt lugn²¹⁾. År 1950 ingick med ett avtal för produktions-

¹⁹⁾ Eftersom. ²⁰⁾ Været præget. ²¹⁾ Ro.

året 1949/50, vilket hade föregåtts av mycket segslitna²²⁾ förhandlingar under år 1949. Vid denna uppgörelse hade jordbruket måst göra vissa eftergifter, för att de allmänna stabiliseringsöverenskommelserna skulle kunna genomföras. Man hoppades som bekant på, att inflationens udd²³⁾ skulle vara bruten, om pris- och lönestoppet kunde framskjutas till att omfatta även kalenderåret 1950. Utvecklingen har dock tyvärr gått andra vägar. Kriget i Korea har framkallat en ny inflations-

Tabell 6. Priser på vissa jordbruksprodukter i Sverige produktionsåren 1938/39 samt 1949/50 och 1950/51; kronor per 100 kg eller kg.

	1938/39	1949/50	1950/51	Prisförändring i procent 1950/51 i jämförelse med	
				1938/39	1949/50
Höstvetete pr. 100 kg	16,95	29,36	30,25	+ 78,5	+ 3,0
Vårvetete	18,80	35,05	32,90	+ 75,0	÷ 6,1
Korn	14,02	25,56	27,00	+ 92,6	+ 5,6
Havre	11,30	22,08	23,00	+103,5	+ 4,2
Potatis, mat	5,72	17,44	15,50	+171,0	÷11,1
» fabriks	4,50	8,74	8,75	+ 94,4	+ 0,1
Sockerbetor	2,99	5,97	6,04	+102,0	+ 1,2
Mejerimjölkl ¹⁾	13,56	28,90	29,63	+118,5	+ 2,5
Ägg pr. kg	1,41	2,53	2,60	+ 84,4	+ 2,8
Storboskap	1,05	2,72	2,76	+162,9	+ 1,5
Kalv, större	1,51	3,36	3,53	+133,8	+ 5,1
» mindre	0,98	2,55	2,83	+188,8	+11,0
Får	1,74	3,24	2,90	+ 66,7	÷10,5
Häst	0,44	1,47	1,66	+277,3	+12,9
Svin	1,35	2,50	2,47	+ 83,0	÷ 1,2

¹⁾ Inklusive subventioner (statstilskud) men exklusive producentbidrag (Beträffande producentbidragens storlek och utformning, se ett föregående avsnitt under rubriken »Avsättningsförhållanden«).

våg, vilken för Sveriges vidkommande bl. a. inneburit, att den avspänning i fråga om de inflationsdrivande faktorerna, som man eljest²⁴⁾ på goda grunder hade hoppats på, förbytts i sin starkaste motsats. Därmed kan man säga, att strävandena un-

²²⁾ Sejge. ²³⁾ Her: Fremgang (skulle være bragt til standsning).
²⁴⁾ Ellers.

der hösten 1949 för att förlänga pris- och lönestoppet, i vilka jordbruket livligt engagerade sig, delvis varit förgäves.

Vårprisuppgörelsen 1950 resulterade i endast smärre²⁵⁾ prisjusteringar i olika riktningar, vilka beslöts med hänsyn till bl. a. marknadsförhållandena och produktionsutvecklingen. De viktigaste prisreglerande åtgärderna i våruppgörelsen var en prishöjning på kraftfoder samt en mindre prissänkning på ost. Prishöjningen på kraftfoder innebar, att de statliga subventionerna på detta område avskaffades.

I vårprisuppgörelsen förbehöllo sig jordbrukarna bl. a., att jordbrukets prisfrågor ånyo skulle prövas före årsskiftet 1950/51 i den händelse, att utvecklingen på lönemarknaden skulle medföra avsevärda kostnadsförändringar för jordbruket under början av år 1951. Så har även skett. Den 28 december 1950 träffades ett nytt löneavtal för lantarbetarna, vilket resulterade i en generell höjning av lönerna med 25 öre per timme. På basis av detta löneavtal träffades ungefär samtidigt ett nytt avtal om jordbrukets produktpriser för återstående del av produktionsåret 1950/51, d. v. s. tiden jan.—aug. 1951. Arbetslönestegringen beräknas, då den höjda lönen appliceras på *hela* arbetskraftsvolymen (lejd såväl som egen arbetskraft), kräva en intäktsökning av c:a 170 milj. kr. under nämnda del av produktionsåret 1950/51, för att full kompensation skall erhållas. Dessutom beräknas, att vissa andra kostnadsstegringar komma att inträffa på grund av lönehöjningar inom olika fack, höjt ränteläge ($1/2$ pct. från 1. december 1950), höjda priser på vissa förnödenheter m. m.

Prisuppgörelsen innebär, att jordbruket för återstående del av produktionsåret 1950/51 tillföres c:a 160 milj. kr. i ökade intäkter. Detta täcker sålunda i stort sett den beräknade arbetskostnadsstegringen. Vid uppgörelsen har räknats med möjligheten av viss eftersläpning i fråga om löneavtalets tillämpande, och att den beslutade intäktsökningen därigenom skulle vara tillräcklig för att kompensera hela lönestegringen — lika till lejd såväl som egen arbetskraft. De övriga kostnadssteg-

²⁵⁾ Mindre.

ringarna ha däremot måst kvittas mot ett mindre kalkylmässigt överskott enligt höstkalkylen 1950 — et överskott, som enligt gängse regler skulle fått tillgodoräknas jordbruket, enär det låg inom den s. k. »fyraprocentsramen«.*)

Inntäktsförbättringen enligt den nya uppgörelsen har så gott som helt lagts på animalieprodukterna, i främsta rummet mjölk (70 milj. kr.) samt kött, fläsk och hudar (59 milj. kr.). Prisförbättringar på ägg, ull och potatis samt värdeökningar på lager av hudar och ost väntas ge resterande andel av beräknade 160 milj. kr.

Sveriges jordbrukare och lantarbetare kan sägas ha varit den grupp, som inledde avtalen i det nya läget. Givetvis var detta förenat med risk, då man icke visste, vart lönerörelserna kunde leda inom andra fack. Någon måste emellertid börja, och det råder inget tvivel om, att en långvarig väntan med avtalet för jordbrukets del kunde ha lett till att återstående del av produktionsåret blivit så kort efter ett senare avtal, att man av marknadsmässiga skäl icke kunde ha tagit ut täckning för kostnadshöjningarna.

Efter de nu beslutade prisstegringarna avses priserna i medeltal för år 1950/51 bliva de, som anges i *tabell 6*. I tabellen visas även huru priserna förändrats i förhållande till förkrigspriserna. Som synes ha de kraftigaste prisstegringarna gällt animalieprodukterna — i synnerhet kött. Även matpotatisen har undergått en relativt kraftig prisstegring. Oljeväxtpriserna kunna icke jämföras med förkrigspriserna, eftersom oljeväxter knappast odlades före kriget.

Över huvud taget ha animalieprodukterna undergått en starkare prisstegring än spannmålen. Detta kan delvis ses i samband med mekaniseringen, vilken möjliggjort en betydligt starkare minskning av arbetsförbrukningen för vegetabilieproduktionen än inom husdjurskötseln. Likväl torde efter nu

*) Kontrollräkningen av jordbrukskalkylen på hösten leder normalt icke till prisförändringar i någondera riktningen med mindre än att ett kalkylöverskott eller underskott uppstår, som är större än 4 pct. av den i våruppgörelsen åsyftade intäktssumman. 4 pct. härav utgör f. n. omkring 128 milj. kr.

verkställd höjning av priserna på animalieprodukterna brödspannmålsodlingen ha kommit i ett relativt svagt läge, och det är troligt, att eventuella erforderliga prisförbättringar vid uppgörelsen våren 1950 måste komma att gälla i första hand brödspannmålen.

I anslutning till tabell 6 har anmärkts, att det i tabellen angivna priset på mejerimjolk inkluderar de statliga subventionerna (tilskud) men icke producentbidragen. Orsaken till, att producentbidragen icke inlagts i priset är, att dessa bidrag endast utgå till vissa mindre jordbruk (jämför under rubriken »Avsättningsförhållanden«). Det statliga pristilläg, som utgår till all mejerimjolk, och vilket inlagts i priset, uppgår numera till c:a 88 milj. kr. pr. år. Häre inkluderar ett extra bidrag till Norrland om 24 milj. kr. Utslaget på all till mejerier levererad mjolk motsvara de 88 milj. kr. *ca. 2,1 öre pr. kg mejerimjolk.*

Producentbidragen, som icke inlagts i priset enligt tabell 6, utgör för närvarande ca. 72 milj. kr. för helt år. Utslaget på *all mejerimjolk* betyder detta ca. 1,7—1,8 öre pr. kg, men de, som erhålla producentbidrag, få självfallet ett betydligt större extra tillskott pr. kg mjolk, eftersom bidraget ifråga maximalt kan uppgå till 12 öre pr. kg (i det fall bidragsberättigad gård endast producerar 4000 kg mjolk eller lägre kvantitet för mejerileverans).

Mekaniseringen.

Den här förut omnämnda minskningen av arbetskraften inom jordbruket har *delvis medfört, delvis möjliggjorts genom* den omfattande mekaniseringen. Före kriget köpte jordbrukarna maskiner för omkring 40 miljoner kr. per år. Under 1949 investerades närmare 250 miljoner kr. i jordbruksmaskiner. Motsvarande siffra för 1950 är ännu icke känd men torde vara av minst samma storleksordning. Antalet traktorer i jordbruket har stigit från c:a 18 000 före kriget til 60 000 à 65 000 nu. Enbart under de tre senaste åren ha jordbrukarna köpt omkring 35 000 nya traktorer, utan att någon större utrangering av gamla traktorer tycks ha skett. På 20 år ha jordbrukarna i

Sverige investerat c:a 500 milj. kr. i traktorer. Härav kommer c:a 60 pct. på de tre senaste åren! Detta visar, hur intensiv mekaniseringsprocessen varit och alltjämt är. Tyvärr tillåter icke utrymmet²⁶⁾ en analys av mekaniseringens ekonomiska aspekter.

Mekaniseringen och den därav betingade minskningen av antalet hästar har emellertid en allvarlig sida. I händelse av en ny avspärrning är nämligen jordbruket betydligt mera sårbart än förr på grund av den höggradiga mekaniseringen. Det är tillräckligt att här erinra om drivmedelsförsörjningen. F. n. beräknas en årlig förbrukning av omkring 225 000 m³ flytande bränsle till jordbrukstraktorerna. En stark minskning av hästbeståndet som den vilken inträffat i Sverige, blir under en avspärrningsperiod även til stor skada för skogsbruket. Under en avspärrning ställes stora anspråk på framforsling av ved ur skogarna. Bilarna kunna visserligen övertaga landsvägstransporterna, men för framkörningen ur skogen äro vi alltjämt beroende av hästar. Tyvärr är det ju även så, att hästbeståndet icke kan ökas på kort tid. Det tar ungefärligen 4 gånger så lång tid att producera en arbetshäst som att producera ett slagskepp, yttrade nyligen en engelsk jordbrukare. Mekaniseringen medför onekligen i vår oroliga tid betydande risker, men den kan icke hejdas. Därför gäller det att i stället på bästa sätt *anpassa* mekaniseringsprocessen til de rådande förhållandena.

²⁶⁾ Pladsen her.